

Medicine. *Medicine & Science in Sports & Exercise*. 45(1). 186–205. <https://doi.org/10.1249/MSS.0b013e318279a10a> [in English]

14. Weinberg, R. S., & Gould, D. (2019). *Foundations of sport and exercise psychology* (7th ed.). Human Kinetic. 664 s. [in English]

15. Shynkarova, O. & Semyvolos, L. (2023). The role of the coach in equestrian sport. *Grail of Science*. Міжнародний науковий журнал. 2023. № 30. Pp. 378-381. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.04.08.2023.062> [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ГОНЧАРЕНКО Володимир – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, професор, професор кафедри олімпійського та професійного спорту Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Наукові інтереси: освітньо-педагогічні основи реалізації тренерської практики у сфері спорту вищих досягнень.

ПАВЛОВ Роман – викладач кафедри олімпійського та професійного спорту Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Наукові інтереси: освітньо-педагогічні основи реалізації тренерської практики у сфері спорту вищих досягнень.

СПАКОВА Дар'я – викладач кафедри олімпійського та професійного спорту Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Наукові інтереси: освітньо-педагогічні основи реалізації тренерської практики у сфері спорту вищих досягнень.

ЯНОВИЧ Ірина – Майстер спорту України, викладач кафедри олімпійського та професійного спорту

Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Наукові інтереси: освітньо-педагогічні основи реалізації тренерської практики у сфері спорту вищих досягнень.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

HONCHARENKO Volodymyr – PhD in Physical Education and Sport, Professor, Professor of the Department of Olympic and Professional Sport of State Institution «Taras Shevchenko Luhansk National University».

Scientific interests: educational and pedagogical foundations for the implementation of coaching practice in high-performance sports.

PAVLOV Roman – Lecturer of the Department of Olympic and Professional Sport of State Institution «Taras Shevchenko Luhansk National University».

Scientific interests: educational and pedagogical foundations for the implementation of coaching practice in high-performance sports.

SIPAKOVA Daria – Lecturer of the Department of Olympic and Professional Sport of State Institution «Taras Shevchenko Luhansk National University».

Scientific interests: educational and pedagogical foundations for the implementation of coaching practice in high-performance sports.

YANOVYCH Iryna – Master of Sport of Ukraine, Lecturer of the Department of Olympic and Professional Sport of State Institution «Taras Shevchenko Luhansk National University».

Scientific interests: educational and pedagogical foundations for the implementation of coaching practice in high-performance sports.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2025 р.

Стаття прийнята до друку 28.03.2025 р.

УДК 37.036:373.5: 377]:78 (477)

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-218-340-346

КОЛЧЕНКО Ірина –

кандидат педагогічних наук, докторантка

Центральноукраїнського державного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0621-2794>

e-mail: irynakolchenko2@gmail.com

ПРО ДЕЯКІ РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ СЕРЕДНІХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ МУЗИЧНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ В УКРАЇНІ

Дослідження розвитку мережі середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів в Україні є надзвичайно актуальним у контексті наукового осмислення проблеми історичної еволюції спеціалізованої мистецької освіти.

У статті досліджуються особливості становлення та функціонування середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів в Україні акцентом на регіональні аспекти. Розкрито історичні передумови виникнення середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів у контексті культурної політики, окреслено законодавчо-нормативну базу, яка регулювала діяльність таких закладів. Проведено порівняльний аналіз розвитку середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів у різних регіонах України – західному, центральному, східному, південному – з урахуванням локальних освітніх традицій, рівня інфраструктури та взаємодії з вищими мистецькими інституціями. Увагу приділено типології спеціалізацій, навчальним програмам, педагогічному складу та особливостям конкурсного відбору. На основі аналітичних даних висвітлено масштаби розвитку мережі середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів, географічне охоплення, деякі кількісні показники, а також внесок випускників у формування національної музичної культури. У статті висвітлено виклики, що стояли перед початковою та середньою спеціалізованою музичною освітою, зокрема кадрові та фінансові проблеми, ідеологічні обмеження та роль громадськості у її підтримці. Отримані результати дозволяють сформулювати типові регіональні моделі розвитку середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів та підкреслити їхню роль у розбудові системи спеціалізованої музичної освіти та формуванні культурної ідентичності України.

Подальші наукові розвідки передбачають як подальше заглиблення регіонального аспекту, так і порівняльний аналіз цього рівня музичної освіти із становленням системи початкової спеціалізованої мистецької освіти в Україні.

Ключові слова: середня спеціалізована музична освіта, середня спеціалізована музична школа-інтернат, культурна політика, регіональна модель, спеціалізована музична освіта в Україні, дитяча музична школа, обдаровані діти, музичні спеціалізації.

KOLCHENKO Iryna –Candidate of Pedagogical Sciences, Doctoral student
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-0621-2794>
e-mail: irynakolchenko2@gmail.com**ON SOME REGIONAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF SECONDARY SPECIALIZED MUSIC BOARDING SCHOOLS IN UKRAINE**

Research into the development of a network of secondary specialized music boarding schools in Ukraine is extremely relevant in the context of scientific understanding of the problem of the historical evolution of specialized art education.

The article examines the features of the formation and functioning of secondary specialized music boarding schools in Ukraine with an emphasis on regional aspects. The historical prerequisites for the emergence of secondary specialized music boarding schools in the context of cultural policy are revealed, the legislative and regulatory framework that regulated the activities of such institutions is outlined. A comparative analysis of the development of secondary specialized music boarding schools in different regions of Ukraine - western, central, eastern, southern - is carried out, taking into account local educational traditions, the level of infrastructure and interaction with higher art institutions. Attention is paid to the typology of specializations, curricula, teaching staff and features of competitive selection. Based on analytical data, the scale of development of the network of secondary specialized music boarding schools, geographical coverage, some quantitative indicators, as well as the contribution of graduates to the formation of national musical culture are highlighted. The article highlights the challenges facing primary and secondary specialized music education, in particular, personnel and financial problems, ideological restrictions and the role of the public in its support. The results obtained allow us to formulate typical regional models of development of secondary specialized music boarding schools and emphasize their role in building the system of specialized music education and forming the cultural identity of Ukraine.

Further scientific research involves both further deepening of the regional aspect and a comparative analysis of this level of musical education with the formation of the system of primary specialized artistic education in Ukraine.

Key words: secondary specialized music education, secondary specialized music boarding school, cultural policy, regional model, specialized music education in Ukraine, children's music school, gifted children, musical specializations.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Дослідження розвитку мережі середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів в Україні є надзвичайно актуальним у контексті наукового осмислення проблеми історичної еволюції спеціалізованої мистецької освіти. Вітчизняна модель спеціалізованої мистецької освіти, що формувалась на її різних рівнях упродовж тривалого історичного часу, стала базою для підготовки професійних композиторів, виконавців та музикознавців. Важливого значення у цій моделі набувають середні спеціалізовані музичні школи-інтернати як важливий вектор музичного шкільництва в Україні, які доповнювали функціонування мережі дитячих музичних шкіл – інституцій рівня початкової спеціалізованої мистецької освіти, натомість ускладнювали його до рівня середньої спеціалізованої мистецької освіти. Особливого значення набуває вивчення регіональних аспектів історичної еволюції середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів в Україні з урахуванням відмінностей у спрямуванні діяльності цих закладів, спеціалізація, педагогічних підходах та кадровому забезпеченні. Попри наявність окремих досліджень із загальної історії музичної освіти за радянських часів, саме регіональні моделі функціонування системи середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів залишаються маловивченими. Західноукраїнський, центральний, південний чи східний регіони у розвитку музичного шкільництва володіли своїми унікальними традиціями, умовами розвитку, взаємодією з консерваторіями та ін. інститутами соціокультурного життя суспільства. Ретроспективний аналіз дозволяє виявити сильні сторони означених моделей, які можуть стати корисними в об'єктивізації уявлень про історію розвитку середньої спеціалізованої музичної освіти в такому

її важливому сегменті як «середня спеціалізована музична школа-інтернат».

Актуальність теми також зумовлена потребою збереження культурної спадщини через такі її складники як архівні документи, педагогічні практики, спогади викладачів та випускників, які були носіями регіональних музичних традицій. В умовах війни та загрози втрати культурних інституцій в окремих областях України, дослідження минулого стає також інструментом культурного спротиву і національного самоствердження.

Таким чином, постановка проблеми полягає в необхідності вивчення регіональних особливостей формування, становлення та розвитку середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів в Україні як феномена, що відіграв ключову роль у становленні національного музичного шкільництва, збереженні регіональної музичної культури та формуванні української ідентичності в умовах радянської централізованої освітньої системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років українські науковці активно досліджували різні аспекти розвитку спеціалізованої музичної освіти в Україні, зокрема в її регіональних особливостях. Специфічних праць, присвячених середнім спеціалізованим музичним школам-інтернатам, не знайдено. Натомість певні дослідження торкаються суміжних тем.

Зокрема, М. Данилюк висвітлює питання становлення музичної освіти на Слобожанщині в другій половині XIX – на початку XX століття. Науковцем проаналізовано форми та методи музичної освіти в регіоні, зокрема діяльність музичних класів, приватних занять та курсів для співаків і регентів [2]. В. Черкасовим досліджено еволюцію музично-педагогічної освіти в Україні

від другої половини ХХ до початку ХХІ століття. І хоча основну увагу приділено сучасному періоду, робота містить аналіз передумов та тенденцій, які сформувались у попередні десятиліття [14]. А. Коваленко розглянув етапи розвитку музичної освіти в Україні у ХХ столітті та зосередився на виникненні передумов становлення професійної музичної освіти й відкритті музичних шкіл та училищ [7]. І. Колченко порівнює розвиток музичних шкіл у Польщі та Україні, використовуючи історико-педагогічний підхід [8]. С. Волков розглянув спадок середніх музичних шкіл-інтернатів з десятилітнім терміном навчання у формуванні професійної музичної освіти [1].

Мета дослідження: висвітлити регіональні особливості розвитку середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів, висвітлити відмінності у спрямуванні діяльності цих закладів, навчальних програмах, кадровому складі, культурному контексті їх функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виникнення середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів при консерваторіях (Одеса – 1933 р., Київ – 1934 р., Львів – 1939 р., Харків – 1943 р., Донецьк – 2009 р.) було зумовлене загальною потребою у безперервній музичній підготовці дітей та підлітків, в межах десятилітнього терміну навчання, з метою відповідності вимогам для подальшого навчання у вищих музичних навчальних закладах. У 1920–1930-х роках акти-візувалися процеси централізації системи освіти, включаючи мистецьку, що сприяло створенню нових освітніх моделей. Потреба у професійно підготовлених музикантах для театрів, оркестрів, кіноіндустрії, радіо та культурно-освітніх установ стимулювала відкриття спеціалізованих навчальних закладів. С. Волков зазначає, що «в 30-ті роки закладаються підвалини для відкриття середніх спеціальних музичних шкіл-інтернатів – Київської (1934р.), Львівської (1939р.), Одеської (1933р.), Харківської (1943р.), Республіканської середньої спеціальної художньої школи (1937р.). Остання декілька разів міняла свою назву і в 90-х роках отримала сучасну – Державна художня середня школа ім. Т.Г. Шевченка. Відкриттям в Києві в 1938 році хореографічної школи було закладено в Україні початкову хореографічну освіту, яка стала базою для створення в 40-ві роки Київського хореографічного училища» [1, с. 51]. Отже, розвиток системи середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів надавав можливість обдарованим учням поступово і цілеспрямовано формувати виконавські навички, засвоювати теоретичні знання та виховувати.

Ідея десятирічного терміну навчання, реалізована у даному типі музичної школи, спиралася на європейську модель виховання професійних музикантів, адаптовану до радянських реалій, в яких поєднувались естетичне виховання з ідеологічними вимогами. Уніфікація системи навчання дозволяла дотримуватись чіткої ієрархії спеціалізованої музичної освіти: від підготовчих класів – до консерваторій.

Держава активно підтримувала розвиток спеціалізованої музичної освіти, оскільки вона мусила не лише навчати, а й виховувати в дусі марксизму-ленінізму. Під впливом рішень партійних з'їздів і постанов Ради Міністрів УРСР та СРСР, середні спеціалізовані музичні школи-інтернати отримували фінансування, контроль та методичне керівництво. Особлива увага приділялась виконавським дисциплінам, які розглядались як засіб пропаганди ідей. Так, музиканти повинні були виконувати твори радянських композиторів, брати участь у державних святах, концертах, які були присвячені трудовим досягненням і революційним подіям. Радянська культурна політика передбачала жорстку регламентацію: навчальні програми, репертуар, навіть форма концертних виступів були контрольованими. Заняття у середніх спеціалізованих музичних школах-інтернатах, особливо в молодших класах, були спрямовані на виховання працелюбності та патріотизму.

У другій половині ХХ століття діяльність середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів регулювалась системою законодавчих актів, наказів Міністерства культури, а також типових програм і положень, які визначали організаційну структуру, навчальні плани та критерії прийому. Зокрема, у 1958 році був прийнятий Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти», який вплинув на систему освіти, включаючи спеціальну музичну.

Одним із ключових документів для освітньої діяльності середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів була «Типова програма музичної школи-десятирічки», затверджена у 1960-х роках і неодноразово оновлювана. Відповідно до такої програми усі освітні заклади повинні були працювати за єдиними вимогами, які гарантували високий рівень підготовки випускників. Одночасно означені документи містили вимоги до професійної кваліфікації викладачів середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів та умови їхнього працевлаштування. Також нормативна база передбачала певні соціальні гарантії для учнів: безкоштовне навчання, стипендії для обдарованих дітей, забезпечення музичними інструментами, що дозволяло залучати до навчання представників усіх соціальних верств.

Н. Семененко, А. Муха зазначають, що «наприкінці 50-х рр. Міністерство культури УРСР утворило Республіканський науково-методичний кабінет при Київській консерваторії. Остання на цей час у мережі музичних вузів країни зарекомендувала себе як справжня кузня молодих талановитих високопрофесійних діячів музичної культури. Зокрема, авторитетні досвідчені педагоги вокальної кафедри виховали цілу плеяду чудових співаків, у тому числі переможців міжнародних і всесвітніх» [5, с. 423]. Отже, правове регулювання сприяло стандартизації системи спеціалізованої музичної освіти, забезпечуючи, з одного боку, високу якість навчання у середніх спеціалізованих музичних школах-інтернатах, а з іншого – обмежуючи автономність шкіл, що, на нашу думку, могло стримувати

інновації та гнучкість у реагуванні на регіональні потреби.

Розглядаючи регіональні особливості розвитку системи середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів в Україні, відзначимо їх таку геолокаційну характеристику як розміщення у великих культурних центрах України – Київ, Харків, Одеса та Львів (досвід виникнення закладу у системі Донецької державної музичної академії імені Сергія Прокоф'єва є хронологічно віддаленим від розвитку мережі закладів та ускладненим у зв'язку з російською окупацією території). Саме вони мали багаті музичні традиції, розвинену мережу закладів початкової, середньої та вищої мистецької освіти. В містах творчо функціонували професійні виконавці-солісти та колективи, що дозволяло забезпечувати належний рівень викладацького складу та матеріально-технічної бази для середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів.

Н. Семененко, О. Шевчук підкреслюють, що Радою народних комісарів у березні 1938 р. було затверджено положення про виробничу і педагогічну практику студентів, відповідно до якого музичні освітні заклади розглядались як бази для її проведення під час навчання у консерваторії та музичному училищі та закріплювались за ними. «За Київською консерваторією і музучилищем – Київська музична школа-десятирічка, дитячі музичні школи №1,2,3, Київська вечірня музшкола, за Одеською консерваторією і музучилищем – музшкола ім. П. Столярського, дитячі музшколи №1, 6; за Харківською консерваторією і музучилищем – вечірня музшкола, дитяча школа при консерваторії, дитячі музшколи трьох районів міста» [4, с. 498].

Київ, як культурна столиця, відіграв ключову роль у розвитку спеціалізованої музичної освіти в масштабах усієї країни. Середня спеціалізована музична школа-інтернат імені Миколи Лисенка при Київській консерваторії стала зразком для функціонування аналогічних закладів по всій Україні. Метою школи було поєднання загальної середньої освіти з професійною музичною підготовкою обдарованих дітей, які могли продовжити навчання в консерваторії без підготовчих курсів. У певному сенсі, як флагман, вона задавала високу планку якості викладання та методичних підходів, що поширювались у суспільстві по всій центральній Україні через методичні об'єднання та курси підвищення кваліфікації. На основі постанов Міністерства культури УРСР запроваджувались єдині програми, які мали сприяти уніфікації освітнього процесу. Разом з тим, центральні регіони відчували вплив як столичної академічної традиції, так і практичних потреб у вихованні кадрів для місцевих клубних закладів, ансамблів народної музики, духових оркестрів, що зумовлювало певну багато-профільність освітніх програм.

Зауважимо, що діяльність Київської спеціальної музичної школи-десятирічки імені М.В. Лисенка розвивалась у контексті педагогічної діяльності відомих педагогів оркестрового, композиторського, історико-теоретичного факультів,

вокальних кафедр тощо. «Плідну роботу вели й педагоги Київського музичного училища ім. Р. М. Глієра, Київської спеціальної музичної школи-десятирічки ім. М. В. Лисенка, де рівень підготовки був дуже високим» [5, с. 424].

Харків, як культурний центр, є важливим центром музичної освіти Східної України. Як велике індустріальне місто, був другим, після Києва, центром, привабливим для втілення ідеї середньої спеціалізованої музичної школи-інтернату як типу музичного шкільництва. Харків був містом з міцними музичними традиціями, звідки поширювались педагогічні інновації, особливо у викладанні фортепіано та сольфеджіо. Там у 1933 році при Харківському музично-драматичному інституті (згодом – державна консерваторія) було створено Особливу групу для обдарованих дітей, яка стала основою для створення Харківської музичної десятирічки. Відомими викладачами групи були Н. Ландесман, І. Добржинець, Л. Фанештіль, С. Богатирьов [Харківський державний музичний ліцей]. На початку 1930-х рр. видатними педагогами Харківщини були В. Барабашов, П. Голубєв, О. Лещинський, П. Луценко, М. Микиша, П. Кравцов.

Перший випуск з 15 учнів Харківської музичної десятирічки у 1948 р. згодом уславився видатними іменами Л. Колодуба, М. Хоміцера, О. Снегірьова та ін. [13]. Виразним контекстом для формування музично-педагогічної традиції Харківщини є діяльність Музично-драматичного інституту, яка характеризувалась експериментальними навчальними програмами, введенням у навчальний процес психології творчості, розв'язанням проблем методичного оснащення дисциплін, координації між ними [4, с. 497]. Харківська спеціалізована середня музична школа (згодом імені Бориса Лятошинського) зосереджувалась на підготовці обдарованих дітей для подальшого професійного навчання і акцентувала увагу на інструментальних спеціалізаціях та вокалі. Унікальність харківської школи полягала в синтезі класичної і новаторської методик навчання, а також в тісному зв'язку з театральним середовищем міста.

Східна Україна загалом, зокрема Луганщина, Дніпропетровщина характеризувалась великою кількістю учнів, але меншою спрямованістю на відкриття середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів через індустріальний характер регіону та відсутність консерваторій. Компенсаторну роль відігравали дитячі музичні школи, які, окрім естетично-виховного розвитку учнів, виконували ще й соціальну функцію – забезпечували зайнятість дітей у позашкільний час, сприяли формуванню мистецького середовища серед робітничого населення. Донбас, попри свій індустріальний характер, мав низку закладів початкової спеціалізованої мистецької освіти з потужними викладацькими кадрами. Наприклад, у Донецьку, окрім таких шкіл з яскравими досягненнями гри на духових, народних інструментах, хорового співу потужно функціонувало музичне училище [3].

Особливість регіону – сильна підтримка музичної освіти з боку підприємств. Державна підтримка дитячих музичних шкіл полягала у фінансуванні з місцевих бюджетів, проте на практиці часто бракувало інструментів, матеріалів, приміщень. Водночас, багато викладачів музики в регіоні були випускниками саме Харківської школи, що сприяло певній уніфікації педагогічного підходу в регіоні. Натомість якість музичної підготовки компенсувалась індивідуальним підходом і стабільним зв'язком з місцевими концертними організаціями. Завдяки цьому випускники успішно вступали до Харківської та Київської консерваторій [1].

Одеса здавна вважається потужним мистецьким центром України, і саме тут ще в 1933 році з ініціативи Петра Столярського на базі його приватних музичних класів було засновано Одеську державну музичну школу-інтернат (сьогодні – Одеський державний музичний ліцей імені професора П.С. Столярського), яка стала першою державною музичною школою-інтернатом в Україні. Вона мала унікальний підхід до виховання обдарованих дітей – поєднання інтенсивного загальноосвітнього і професійного музичного навчання. Хронологічно цей заклад став зразком для подальшого створення подібних спеціалізованих музичних шкіл-десятирічок в інших містах України. В Одесі, з її потужною музично-виконавською та музично-педагогічною школою, продуктивним філармонійним життям, музична школа-десятирічка стала центром підготовки професійних музикантів для усіх регіонів країни [11].

Середня спеціальна музична школа імені П. Столярського ушлявлена передусім завдяки унікальній методиці музичного навчання обдарованих учнів, що володіє цінністю у контексті світових традицій освітньої підготовки скрипалів, а також як «живий» організм Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової. Видатні випускники закладу – Давид Ойстрах, Наталія Гутман, Еміль Гілельс. Цей заклад фактично задавав стандарт для інших десятирічок. Методика ССМШ імені П. Столярського, що полягала у ранньому виявленні та розвитку таланту, індивідуальному підході поширювалась у досвіді підготовки у закладах початкової та середньої спеціальної музичної освіти Миколаєва і Херсону. Так, в Херсоні було створено низку студій при філармонії, які виконували функцію підготовки до вступу в дитячі музичні школи. У Миколаєві та Херсоні заклади початкової та середньої спеціальної музичної освіти розвивалися, спираючись педагогічні на традиції, закладені в Одесі.

Південь України завжди зберігав високу культурну активність, але через сезонну зайнятість населення, міграцію та нестабільне фінансування, багато дитячих музичних шкіл функціонували з труднощами. Незважаючи на це, Одеса залишалася «магнітом» для молодих викладачів, які прагнули долучитися до потужної музичної традиції.

Спеціальна музична освіта у Західній Україні, зокрема у Львові та Ужгороді, має глибоке історичне коріння, яке формувалося під впливом

європейської культурної моделі ще за часів Австро-Угорської імперії. До 1939 року тут діяли потужні мистецькі установи, зокрема Вища музична школа у Львові, яка надавала освіту за німецько-австрійським зразком. Ці традиції стали основою для створення у 1939 р. Державної української дитячої музичної школи при державній українській консерваторії [10].

Після приєднання Західної України до УРСР, радянська влада поступово інтегрувала західноукраїнські мистецькі заклади до єдиної загальної системи. Це відобразалося у зміні навчальних планів, уніфікації програм, а також у призначенні керівників з «центру», які не завжди поділяли місцеві музичні традиції. Проте, західні школи зберігали високий рівень підготовки завдяки кваліфікованим кадрам, які пройшли європейське навчання.

У Львові в 1939 році при Вищому музичному інституті імені Миколи Лисенка було засновано Державну українську дитячу музичну школу, яка згодом стала Львівською середньою спеціалізованою музичною школою-інтернатом імені Соломії Крушельницької. Львівська школа, створена після приєднання Західної України, стала одним із провідних навчальних закладів регіону, де поєднувались традиції академічної європейської школи з вимогами радянської системи [10]. Ужгород також мав осередки спеціалізованої музичної підготовки, особливо після створення місцевого музичного училища [12]. В Ужгородській дитячій музичній школі №1, заснованій у 1945 році, виховано понад п'ять тисяч юних музикантів [9]. Попри централізацію управління, в західному регіоні тривалий час зберігався високий рівень академічної музичної культури, що дозволяло західноукраїнським дитячим музичним школам готувати лауреатів конкурсів та випускників, які вступали до найпрестижніших музичних вишів.

Що стосується спеціалізацій, то середні спеціалізовані музичні школи-інтернати були розраховані на навчання обдарованих дітей і передбачали широке коло музичних напрямів. Найпоширенішими були: фортепіано, скрипка, віолончель, духові інструменти (флейта, кларнет, труба), народні інструменти (бандура, баян), академічний вокал та хорове диригування. Окремі школи мали теоретичне відділення, яке готувало музикознавців та композиторів. Наприклад, Київська середня спеціальна музична школа-інтернат ім. М. В. Лисенка відома ушлявилася високопрофесійними фортепіанним, скрипковим та теоретичним відділеннями. У Львівській музичній школі-десятирічці активно розвивалась підготовка вокалістів та духовиків, що відповідало регіональним потребам. У Харкові, на базі школи при консерваторії, активно розвивались сучасні напрямки – ансамблеве музикування та оркестрова підготовка. Можна засвідчувати тенденцію до стабільного функціонування та поступового розширення контингенту учнів: кількість учнів у школах-десятирічках становила орієнтовно 150–300 осіб у кожній школі. Так, у Київській середній спеціалізованій музичній школі-інтернаті

ім. М.В. Лисенка станом на 1990 р. навчалось понад 280 дітей з різних регіонів країни. Важливо зазначити, що контингент формувался за результатами конкурсного відбору [6].

Викладачами шкіл-десятирічок були, як правило, випускники консерваторій, солісти філармоній, лауреати конкурсів. Високий рівень викладання був обов'язковою умовою – зазвичай педагоги мали педагогічний стаж не менше 5 років та спеціалізацію у вузькому виконавському жанрі.

Для вступу учні проходили жорсткий конкурсний відбір – слухові тести, виконання музичних творів, імпровізація та перевірка загального розвитку. Зарахування проводилось з урахуванням психологічної готовності дитини до інтенсивного навчального навантаження. Конкурсні прослуховування часто супроводжувались багатоступеневим відбором, у якому брали участь викладачі, методисти та адміністрація школи. При вступі на вокальні або духові спеціальності звертали увагу на фізіологічні параметри дитини. Система внутрішньої атестації учнів включала академічні концерти, заліки, іспити, а також участь у конкурсах, що дозволяло об'єктивно оцінювати їх прогрес.

Оскільки одним із головних завдань середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів було виявлення та виховання музично обдарованих дітей, з перших років навчання учнів орієнтували на участь у конкурсах, фестивалях, олімпіадах. Система менторства була глибоко інтегрована у навчальний процес – педагог ставав наставником учня на роки. Навчання супроводжувалось активною концертною практикою. Учні виступали як солісти з оркестрами, брали участь у трансляціях на радіо та телебаченні. Особлива увага приділялась репертуарній політиці – програми включали твори різних епох, стилів і жанрів, а також твори українських композиторів. Випускникам вручався диплом, який давав змогу вступати до консерваторії без підготовчих курсів. Вони демонстрували високі результати під час вступу до НМАУ ім. П.І. Чайковського, ЛНМА ім. М. В. Лисенка, ХНУМ ім. І. П. Котляревського, ОДМА імені А.В. Нежданової.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. У процесі дослідження було встановлено, що середні спеціалізовані музичні школи-інтернати відіграли ключову роль у формуванні системи середньої спеціалізованої музичної освіти в Україні. Їхнє виникнення та розвиток тісно пов'язані з державною політикою радянських часів щодо централізованого управління освітою та культурою. Разом з тим, в умовах радянської ідеології школи змогли зберегти високий рівень музичної підготовки.

Мережа шкіл-десятирічок формувалась у містах, в яких існували консерваторії – Київ, Львів, Харків, Одеса і виявляла різноманітні соціокультурні моделі, адаптовані до умов регіонів. У ході аналізу регіонального розвитку було виокремлено декілька моделей функціонування середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів. Західна модель (Львівська середня спеціалізована музична школа-інтернат імені

Соломії Крушельницької) відзначалась орієнтацією на традиції західноєвропейської музичної освіти. Тут зберігалась спадковість методик викладання, започаткованих ще в австро-угорській та польській періоди. Центральна Україна (Київська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. М.В. Лисенка) демонструвала класичну радянську модель ступеневої організації спеціалізованої музичної освіти. Тут основний акцент робився на технічну досконалість підготовки, конкурентоспроможність і спрямування на професійну кар'єру в музиці з найширшим спектром спеціалізацій. Східна модель (Харківська спеціалізована музична школа-інтернат) характеризувалась поєднанням культурних амбіцій регіону з потребами індустріального суспільства, державною підтримкою, активним впровадженням ідеї масової музичної освіти. Південна модель (Одеська державна музична школа-десятирічка імені П. Столярського) мала виражений філармонійний і театральний характер. Тут акцент робився на вокалі, струнних інструментах, виконавській практиці. Одеса стала центром розвитку шкіл з яскравою концертною практикою, а також лабораторією експериментального підходу до навчання обдарованих дітей.

Школи-десятирічки сформували покоління українських музикантів, які згодом стали відомими виконавцями та композиторами. Молодь мала змогу долучатися до високого мистецтва, незалежно від соціального походження, а через численні фестивалі, конкурси й концерти брала участь у культурному житті своїх регіонів. Соціокультурний потенціал цього сегменту музичного шкільництва підтверджується тривалістю існування цих закладів до сьогодні, як Одеського державного музичного ліцею імені професора П. Столярського, Київського державного музичного ліцею імені М.В. Лисенка, Львівського державного музичного ліцею імені Соломії Крушельницької, Харківського державного музичного ліцею.

Подальші наукові розвідки передбачають як подальше заглиблення регіонального аспекту, так і порівняльний аналіз цього рівня музичної освіти із становленням системи початкової спеціалізованої мистецької освіти в Україні.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Волков С. М. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років ХХ століття: традиції, реформи, перспективи: дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01; Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського. Київ, 2003. 209 с.
2. Данилюк М. М. Діяльність осередків музичної освіти на Слобожанщині у контексті культурно-освітнього розвитку регіону (друга половина ХІХ - початок ХХ століть). *Аспекти історичного музикознавства*: зб. наук. ст. / Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського; [ред. упоряд. І. А. Романюк]. Харків: ХНУМ, 2021. Вип. XXII. С. 54–71.
3. Донецьке музичне училище. URL: <https://osvita.ua/vnz/college/16409/> (дата звернення: 16.02.2025).

4. Історія української музики. Том 4. 1917–1941. / Ред. колегія тому Л.О. Пархоменко (відповідальний редактор) та ін. Київ, 1992. 614 с.

5. Історія української музики. Том 5. 1941–1958. / Ред. колегія тому А.І. Муха (відповідальний редактор) та ін. Київ, 2004. 535 с.

6. Київський державний музичний ліцей імені М. В. Лисенка. Про ліцей. URL: <https://lysenko-school.kiev.ua/про-школу> (дата звернення: 16.02.2025).

7. Коваленко А. С. Періодизація становлення вітчизняної музичної освіти ХХ століття. *Молодь, освіта, наука та мистецтво*: матеріали III Всеукр. наук.-метод. Інтернет-семінару з міжнар. участю (Умань, 24 лист. 2016 р.). Умань: ФОП Жовтий О. О., 2016. С. 60–64.

8. Колченко І. В. Генеза музичного шкільництва в Польщі й Україні: історична оптика. *Південноукраїнські мистецькі студії*. № 2 (2024). С. 39–45. DOI: <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-2.7>.

9. Комунальний заклад «Ужгородська музична школа №1 Ужгородської міської ради». Історія школи. URL: <https://www.udms.uz.ua/about-school/history> (дата звернення: 16.02.2025).

10. Львівський державний музичний ліцей ім. С. Крушельницької. URL: <https://solomiya-lc.lviv.ua> (дата звернення: 16.02.2025).

11. Одеський державний музичний ліцей ім. професора П. Столярського. URL: <https://esu.com.ua/article-75003> (дата звернення: 16.02.2025).

12. Ужгородський музичний фаховий коледж імені Д.Є. Задора. URL: <https://umfkzador.uz.ua> (дата звернення: 16.02.2025).

13. Харківський державний музичний ліцей. Сторінки історії. URL: <https://www.music-school.kh.ua/story/> (дата звернення: 16.02.2025).

14. Черкасов В. Ф. Розвиток музично-педагогічної освіти в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ століття): автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01; Ін-т вищ. освіти АПН України. Київ, 2009. 36 с.

REFERENCES

1. Volkov, S. M. (2003). *Systema mystets'koi osvity v kulturi Ukrainy 90-kh rokiv XX stolittia: tradytsii, reformy, perspektyvy* [The system of art education in the culture of Ukraine in the 1990s: traditions, reforms, prospects]. Unpublished candidate's thesis). *Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy im. P. I. Chaikovskoho*. Kyiv. [in Ukrainian]

2. Danyiuk, M. M. (2021). *Diiialnist osередkiv muzychnoi osvity na Slobozhanshchyni u konteksti kulturno-osvitnoho rozvytku rehionu (druga polovyna XIX – pochatok XX stolittia)*. [The activities of music education centers in Slobozhanshchyna in the context of the cultural and educational development of the region (second half of the 19th – beginning of the 20th centuries)]. In I. A. Romaniuk (Ed.), *Aspekty istorychnoho muzychnoznavstva: zbirnyk naukovykh statei / Kharkivskiy natsionalnyi universytet mystetstv im. I. P. Kotliarevskoho*. Kharkiv: KhNUM. Vol. 22. Pp. 54–71. [in Ukrainian]

3. *Donetske muzychne uchylshche* (2025). [Donetsk Music School]. Retrieved February 16. URL: <https://osvita.ua/vnz/college/16409/> [in Ukrainian]

4. *Istoriya ukraïns'koy muzyky*. Tom 4. 1917–1941. (1992). [History of Ukrainian Music. Volume 4. 1917–1941]. Red. kolehiya tomu L.O. Parkhomenko (vidpovidal'nyy redaktor) ta in. Kyiv. [in Ukrainian]

5. *Istoriya ukraïns'koy muzyky*. Tom 5. 1941–1958. (2004). [History of Ukrainian Music. Volume 5. 1941–1958]. / Red. kolehiya tomu A.I. Mukha (vidpovidal'nyy redaktor) ta in. Kyiv. [in Ukrainian]

6. *Kyivskiy derzhavnyi muzychniy litsei imeni M. V. Lysenka*. (n.d.). *Pro litsei*. [About the Lyceum]. Retrieved February 16, 2025. URL: <https://lysenko-school.kiev.ua/про-школу> [in Ukrainian]

7. Kovalenko, A. S. (2016). *Periodizatsiia stanovlennia vitchyznianoï muzychnoi osvity XX stolittia*. [Periodization of the formation of domestic musical education in the 20th century.]. In *Molod, osvita, nauka ta mystetstvo: materialy III Vseukrainskoho nauk.-metod. Internet-seminaru z mizhnar. uchastiu* (Uman, 24 lyst. 2016 r.). Uman: FOP Zhovtyi O. O. Pp. 60–64. [in Ukrainian]

8. Kolchenko, I. V. (2024). *Henezha muzychnoho shkilyntstva v Polshchi y Ukraini: istorychna optyka*. [The Genesis of Music Education in Poland and Ukraine: Historical Perspective]. *Pivdenoukrainski mystetski studii*, (No. 2). 39–45. URL: <https://doi.org/10.24195/artstudies.2024-2.7> [in Ukrainian]

9. *Komunalnyi zaklad “Uzhhorodska muzychna shkola №1 Uzhhorodskoi miskoi rady”*. (n.d.). *Istoriia shkoly*. [School history]. Retrieved February 16, 2025. URL: <https://www.udms.uz.ua/about-school/history> [in Ukrainian]

10. *Lvivskiy derzhavnyi muzychniy litsei im. S. Krushelnytskoi*. [Lviv State Music Lyceum named after S. Krushelnytska]. Retrieved February 16, 2025, from <https://solomiya-lc.lviv.ua> [in Ukrainian]

11. *Odeskyy derzhavnyi muzychniy litsei im. profesora P. Stoliarskoho*. [Odessa State Music Lyceum named after Professor P. Stoliarsky]. Retrieved February 16, 2025, URL: <https://esu.com.ua/article-75003> [in Ukrainian]

12. *Uzhhorods'kyi muzychnyy fakhovyy koledzh imeni D.YE. Zadora* (2025). [Uzhhorod Music Professional College named after D.E. Zador.]. Retrieved February 16. URL: <https://umfkzador.uz.ua> [in Ukrainian]

13. *Kharkivskiy derzhavnyi muzychniy litsei*. (n.d.). *Storinky istorii* (2025). [Pages of history]. Retrieved February 16. URL: <https://www.music-school.kh.ua/story/> [in Ukrainian]

14. Cherkasov, V. F. (2009). *Rozvytok muzychno-pedahohichnoi osvity v Ukraini (druga polovyna XX – pochatok XXI stolittia)* [Development of musical and pedagogical education in Ukraine (second sertation, Instytut vyschoi osvity APN Ukrainy). Kyiv. [in Ukrainian] half of the 20th – beginning of the 21st century): avtoref. dys... dokt. ped. nauk: 13.00.01 (Doctoral dis

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОЛЧЕНКО Ірина – кандидат педагогічних наук, докторантка Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: про деякі регіональні аспекти розвитку системи середніх спеціалізованих музичних шкіл-інтернатів в Україні.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOLCHENKO Iryna – Candidate of Pedagogical Sciences, Doctoral student Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: on some regional aspects of the development of the system of secondary specialized music boarding schools in Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.03.2025 р.

Стаття прийнята до друку 29.03.2025 р.